

УДК 342.9

DOI <https://doi.org/10.32844/2618-1258.2023.5.22>

НІЦЕВИЧ О.В.

**ПРОФЕСІЙНА ДІЯЛЬНІСТЬ ЖУРНАЛІСТІВ
ЯК ОБ'ЄКТ АДМІНІСТРАТИВНО-ПРАВОВОГО РЕГУЛЮВАННЯ****PROFESSIONAL ACTIVITY OF JOURNALISTS AS AN OBJECT
OF ADMINISTRATIVE AND LEGAL REGULATION**

Здійснено аналіз нормативної основи ідентифікації терміну «професійна діяльність журналіста». Запропоновано під професійною діяльністю журналіста розуміти вид соціальної діяльності, який передбачає професійну (фахову) реалізацію журналістської функції, яка на легальній (з отриманням документів дозвільного характеру, що засвідчують відповідний статус), оплатній основі задовольняє суспільну потребу в актуальній, об'єктивній, достовірній, точній та етично представленій інформації щодо важливих подій та явищ з метою формування у останніх узгодженої громадської думки в контексті її сприйняття.

Під незалежною діяльністю журналістів запропоновано розуміти різновид соціальної діяльності, який безпосередньо пов'язаний з реалізацією журналістської функції, однак не потребує фаховості, як провідної ознаки підтвердження професіоналізму журналіста та обов'язковості отримання прибутку від її здійснення. З-поміж іншого визнано доцільним розробку та прийняття законопроекту, який враховуватиме діяльність як професійних журналістів, так і тих, що працюють незалежно від суб'єктів у сфері медіа.

Визначено, що професійна діяльність журналістів в Україні як об'єкт адміністративно-правового регулювання може бути схарактеризована через два паралельних дискурси, зокрема в аспекті: (1) необхідності забезпечення владним впливом сукупності суспільних відносин, пов'язаних з поширенням в маси актуальної, об'єктивної, достовірної, точної та етично представлені інформації щодо важливих подій та явищ з метою формування у суспільстві узгодженої громадської думки через механізми забезпечувальної, дозвільної та контрольно-наглядової діяльності уповноважених державою осіб; (2) створення державою усіх необхідних умов та правових можливостей для відповідального виконання професійної журналістської діяльності, здатної задовольнити суспільний запит на інформацію.

Ключові слова: адміністративно-правове регулювання, журналіст, ЗМІ, медіа, об'єкт регулювання, професійна діяльність журналіста.

An analysis of the normative basis for the identification of the term "professional activity of a journalist" was carried out. It is suggested that the professional activity of a journalist should be understood as a type of social activity that involves the professional (professional) realization of a journalistic function, which on a legal (with the receipt of documents of a permissive nature certifying the relevant status), paid basis, satisfies the public need for up-to-date, objective, reliable, accurate and ethically presented information about important events and phenomena with the aim of forming an agreed public opinion among the latter in the context of its perception.

It is proposed to understand the independent activity of journalists as a type of social activity that is directly related to the implementation of the journalistic function, but does not require expertise, as a leading sign of confirmation of the journalist's professionalism and the obligation to obtain profit from its implementation. Among other things, it is considered appropriate to develop and adopt a draft law that will take into account the

activities of both professional journalists and those who work independently of subjects in the field of media.

It was determined that the professional activity of journalists in Ukraine as an object of administrative and legal regulation can be characterized through two parallel discourses, in particular in the aspect of: (1) the need to ensure the authoritative influence of a set of social relations related to the dissemination to the masses of actual, objective, reliable, accurate and ethically presented information about important events and phenomena with the aim of forming a coherent public opinion in society through the mechanisms of ensuring, permitting and control-supervisory activities of persons authorized by the state; (2) creation by the state of all the necessary conditions and legal opportunities for the responsible performance of professional journalistic activities capable of satisfying public demand for information.

Key words: *administrative and legal regulation, journalist, mass media, media, object of regulation, professional activity of a journalist.*

Постановка проблеми. У більшості європейських документів в аспекті діяльності журналістів наголошується на необхідності сприяння «відповідальному виконанню журналістської діяльності через саморегулювання або у співпраці з державою через механізми спільного регулювання». З прийняттям Закону України «Про медіа» впроваджено механізми співрегулювання і розробки разом з органом спільного регулювання актів. Передбачається, що органи співрегулювання створюються у п'яти сферах: аудіовізуальних медіасервісів; аудіальних медіа-сервісів; друкованих медіа; онлайн-медіа; платформ спільного доступу до відео. Їхнє завдання – розробити кодекси і критерії щодо створення і поширення інформації, а також надання експертних висновків у конкретних справах про порушення у сферах спільного регулювання. Докладно організацію роботи органів співрегулювання має бути визначено в їхніх статутах [1]. Означене спонукає до логічного розмірковування: чи є наразі професійна діяльність журналістів об'єктом адміністративно-правового регулювання?

Тому **метою цієї статті** є аналіз законодавчих положень на предмет можливості визначення професійної діяльності журналістів об'єктом адміністративно-правового регулювання.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Взятя до аналізу проблематика відзначається комплексним правовим аспектом. Йдеться про те, що її особливості тісно пов'язані між собою в контексті регулятивних питань. Зокрема широко вивченою можна вважати тематику кримінально-правового захисту професійної діяльності журналіста або запобігання перешкоджанню професійній діяльності журналіста загалом. В адміністративно-правовому дискурсі означене характеризується меншою деталізацією (наприклад, у монографічному дослідженні І. Грицай та К. Примаков визначили адміністративно правові основи регулювання у сфері масової інформації в Україні, однак не схарактеризували специфіку предмета цього дослідження).

Виклад основного матеріалу. У Законі України «Про медіа», який був прийнятий в кінці 2022 року, визначено поняття ЗМІ (медіа) як засобу поширення масової інформації у будь-якій формі, який періодично чи регулярно виходить у світ під редакційним контролем та постійною назвою як індивідуалізуючою ознакою [2]. Тобто, закон хоч прямо не вказує, що ЗМІ можуть бути тільки у формі юридичної особи (об'єднаннями), але це впливає з його положень та інших законодавчих норм. Крім того, при визначенні медіа збережено старе формулювання ЗМІ (це «засоби») і як вірно зазначала І. Пряншнікова [3] – це не зовсім коректно).

Втім зрозуміло, що медіа функціонує з-поміж іншого за рахунок діяльності професійного журналіста. Так відповідно до Закону України «Про державну підтримку медіа, гарантії професійної діяльності та соціальний захист журналіста», журналістом є творчий працівник суб'єкта у сфері медіа, який професійно збирає, одержує, створює, редагує, поширює і забезпечує підготовку інформації для медіа, а його статус підтверджується документом, виданим суб'єктом у сфері медіа, професійною чи творчою спілкою журналістів. Документ, що підтверджує статус журналіста, має містити найменування та вид медіа, його ідентифікатор у Реєстрі суб'єктів у сфері медіа або найменування професійної чи творчої спілки, фото, прізвище, ім'я та по батькові журналіста, номер документа, дату видачі і строк його дії, підпис особи, яка видала документ [4].

У законі наголошується на тому, що журналіст свою діяльність може виконувати лише для медіа, що є досить спірним, адже він може працювати і поза робочих відносин із медіа. Підтвердженням цього слугує норма цього ж закону, в якій вказується, що статус журналіста

засвідчується документом, який виданий медіа або професійною чи творчою спільнотою журналістів. Однак щодо цього є важливе застереження з боку представників Ради Європи, які у Висновку Генерального директорату з прав людини та верховенства права Директорату інформаційного суспільства та протидії злочинності Департаменту інформаційного суспільства щодо Закону України «Про медіа» зазначили, що: «це виключає громадянських журналістів і блогерів/влогерів із визначення поняття «журналіст», а також позбавляє їх засобів захисту і прав, які пропонує закон. Необхідно розглянути можливість розширення визначення поняття «журналіст», щоб включити самозайнятих журналістів, які (ще) не пов'язані із суб'єктом у сфері медіа чи спільнотою» [5].

Так, наприклад, блогер за оновленим чинним законодавством може добровільно зареєструватися як суб'єкт у сфері онлайн-медіа (ч. 3 ст. 16 Закону України «Про медіа»). Втім чи отримує такий зареєстрований державою блогер статус журналіста? Це залежить від сфери правовідносин і від того, яке законодавче визначення до них застосовується [6]. Наприклад, у Кримінальному кодексі примітка до ст. 345-1 визначає, що журналіст той, хто використовує у своїй діяльності мережу Інтернет. Тобто гіпотетично блогер має вважатися журналістом за цим визначенням (як і його помічники, асистенти тощо, якщо такі є), хоча на практиці правоохоронними органами в статусі журналіста визначаються переважно ті, хто поширює інформацію через зареєстроване державою медіа [6].

Однак Закон України «Про державну підтримку медіа, гарантії професійної діяльності та соціальний захист журналіста» містить найновіше визначення терміна «журналіст» (ст. 1 в редакції від 13 грудня 2022 р.), – творчий працівник суб'єкта у сфері медіа...» [4]. І це також означає, що останній має бути окремим суб'єктом щодо журналіста, з чого вимальовується схема, коли блогер створює юридичну особу, яка реєструється як суб'єкт у сфері онлайн-медіа, й вона наймає вже його самого на роботу як фізичну особу. Різні підходи у визначеннях журналіста/журналістики ускладнюють ситуацію: для кримінально-правового захисту блогера мало б вистачати зазначеного в примітці до ст. 345-1 Кримінального Кодексу, але цілком можливі спекуляції на різних підходах у цих двох визначеннях, адже на відміну від Кримінального Кодексу підхід Закону «Про державну підтримку медіа, гарантії професійної діяльності та соціальний захист журналіста» є явно вужчим [6].

Наступний нюанс піднятих питань – що означає така ознака журналіста як «творчий працівник»? Хто може підтвердити чи спростувати цю ознаку? Загалом творчий – це такий «який містить елементи нового, щось удосконалює, розвиває, збагачує» [7]. Тобто це певний якісний показник, який неможливо виміряти кількісно, а тому дискусійним є його застосування у межах зазначених норм.

Як бачимо, в Законі України «Про державну підтримку медіа, гарантії професійної діяльності та соціальний захист журналіста» та в інших нормативно-правових актах є протиріччя щодо визначення професійної діяльності журналіста загалом, у тому числі – його статусу.

Ще 2012 році до Верховної Ради України подавався законопроект «Про захист професійної діяльності журналістів», в якому автори дали визначення терміну «професійна діяльність журналіста» у розумінні безпосередньої самостійної або у співавторстві систематичної діяльності, пов'язаної зі збором, одержанням, зберіганням і використанням інформації для створення та опрацювання творів з метою поширення їх на невизначене коло осіб для реалізації ними свого права на інформацію [8]. Досить цікаво чи професійна журналістська діяльність обов'язково має ознаку систематичності здійснення. Зокрема в Рекомендаціях № R (2000) 7, прийнятих Комітетом міністрів ЄС 8 березня 2000 р. на 701-му засіданні заступників міністрів термін «журналіст» розтлумачено як будь-яку фізичну або юридичну особу, яка регулярно або професійно займається збором та поширенням інформації серед громадськості за допомогою будь-яких засобів масової комунікації [9]. Тобто в наведених Рекомендаціях розподілено діяльність журналіста на (1) зарплату і систематичну та (2) непрофесійну (самостійну), яка має бути регулярною. На нашу думку, «систематичність» в конструкції «професійна діяльність журналістів» є недоречною, адже на професійній основі по контракту журналіст і так зобов'язаний систематично виконувати свою діяльність.

Також зазначимо, що до прийняття і набуття чинності Закону України «Про медіа» в законодавстві України існувало визначення професійної діяльності журналіста. Так, відповідно до Закону України «Про друковані засоби масової інформації (пресу) в Україні» [10] та Закону України «Про телебачення і радіомовлення» [11] професійною діяльністю журналістів вважалась така діяльність, яка здійснюється з дотриманням нормативно визначеного порядку її здійснення, тобто в межах наданих журналістам прав і покладених на них обов'язків [12].

Таким чином, ми погоджуємося із позицією авторів законопроекту «Про захист професійної діяльності журналістів», що журналіст може провадити професійну діяльність, перебуваючи у трудових або цивільних правовідносинах з редакцією друкованого засобу масової інформації, телерадіоорганізацією, інформаційним агентством (тобто редакцією) або діючи за її дорученням чи самостійно [8].

Ще раз зазначимо, що визначення професійної діяльності журналіста дається також у Кримінальному кодексі України у примітці до ст. 345-1. Нею та ст. 171, 347-1, 348-1 цього Кодексу передбачається, що під професійною діяльністю журналіста слід розуміти систематичну діяльність особи, пов'язану із збиранням, одержанням, створенням, поширенням, зберіганням або іншим використанням інформації з метою її поширення на невизначене коло осіб через друковані засоби масової інформації, телерадіоорганізації, інформаційні агентства, мережу Інтернет [13]. Тобто, визначення, яке надається в Кримінальному кодексі України, значно ширше у порівнянні з тим, що міститься в Законі України «Про державну підтримку засобів масової інформації та соціальний захист журналістів». На цьому зокрема було наголошено в рішенні Касаційного кримінального суду у складі Верховного Суду, який залишив без задоволення касаційну скаргу в інтересах особи, засудженої до одного року обмеження волі за перешкодження законній професійній діяльності журналіста (ч. 1 ст. 171 Кримінального кодексу України) та нанесення йому легких тілесних ушкоджень (ч. 1 ст. 125 Кримінального кодексу України). Обґрунтовується це тим, що законодавець поклав в основу визначення цього поняття у Кримінальний кодекс України функціональний аспект професії журналіста, тобто статус журналіста пов'язується з діяльністю, яка має ознаки, зазначені у примітці до ст. 345-1 Кримінального кодексу України, а не займаною посадою [14; 15].

З усім тим, проблеми щодо визначення статусу професійного журналіста, а отже і пов'язані з цим різні режими захисту їхньої діяльності є в багатьох країнах. Наприклад, в США у справі *Трейсі проти Міссулі* суддя надав захист студентці, яка стверджувала, що її слід вважати журналісткою, оскільки вона мала намір продати свій відеоматеріал [16]. Але ця справа скоріше є виключенням ніж правилом. Так, в багатьох штатах США професійними журналістами вважаються ті, що працюють повний день в газеті чи радіостанції, а письменники-фрілансери, автори книг, інтернет-журналісти, блогери та багато інших можуть залишитися без захисту. Аналогічну позицію озвучив Спеціальний доповідач ООН з питань права на свободу думок Девід Кей на засіданні Генеральної Асамблеї ООН, яке була присвячене «заохоченням та захисту права на свободу думок та їх вільне вираження» [18]. Він зазначив, що практика визначення журналістом лише тих осіб, що працюють штатними репортерами чи аналітиками є хибною, адже в такому випадку «за бортом» захисту залишаються блогери та інші автори, які виконують функції журналіста шляхом самостійної публікації в друкованому вигляді, в Інтернеті чи деінде.

Дійсно в сучасному цифровому світі (а в Україні ще й з огляду на нинішні умови безпечного середовища) більшість журналістів працюють самостійно використовуючи Інтернет-ресурси. Крім того, відповідно до результатів опитування, проведеного громадською організацією «Центр прав людини Zmіna» серед журналістів і працівників ЗМІ, 70 відсотків опитаних розглядають цензуру власників як найбільшу загрозу законній професійній діяльності журналістів (у порівнянні: фізичні загрози і загрози життю у зв'язку з журналістською діяльністю посідають друге та третє місце, їх вважають найбільшими 41 відсоток опитаних) [19].

Отже, попри те, що чинне законодавство знало прогресивних змін у напрямі адміністративно-правового регулювання професійної діяльності журналістів в Україні, стверджувати про його належність в окремих аспектах не вдається. Досить суттєвим недоліком є суперечливість законодавчих положень в аспекті визначення самого поняття «професійна діяльність журналіста», що у практико-реалізаційному прояві зумовило ситуацію при якій необхідно застосовувати функціональне визначення журналістики, що не повною мірою узгоджується з профільними законодавчими нормами.

З огляду на це доцільним вбачається розгляд проблематики щодо змісту та сутності діялісного аспекту журналістики, адже у наукових колах поряд з терміном професійна діяльність журналіста можна ще зустріти термін «журналізм», під яким розуміють специфічну масовоінформаційну діяльність, яка пов'язана з пошуком та передачею актуальної соціально-значущої інформації у ритмізованих, дискретній формі. Ядром поняття «журналізм» виступає журналістська професія, хоча саме поняття журналізму є ширшим [20].

Загалом право на свободу вираження поглядів включає право «шукати й отримувати» інформацію та ідеї. Збір інформації є безперечно важливим для професійної діяльності журналістів

і національні суди часто підтверджували, що діяльність зі збору новин захищена правом на свободу вираження поглядів. Наприклад, Верховний суд Японії заявив: «само собою зрозуміло, що свобода повідомляти факти, а також свобода висловлювати ідеї, ґрунтуються на гарантіях ст. 21 Конституції ... , яка передбачає свободу вираження поглядів. Крім того, для того, щоб зміст повідомлень таких ЗМІ був правильним, свобода збору новин для інформаційних цілей, а також свобода звітування повинні заслуговувати належної поваги...» [21].

Отже, журналіст збирає новини для формування інформаційного продукту шляхом спостереження або отримання від інших інформації, забезпечений можливістю її коментувати (за потреби) з метою поширення, тобто доведення до відома інших осіб. Журналіст може створити новий інформаційний продукт, який буде захищатися авторським правом, але така діяльність не є журналістською діяльністю, а відноситься до публіцистичної. До речі в Статуті Національної спілки журналістів України [22] теж розмежовуються журналісти на тих, що професійно займаються журналістичною і публіцистичною діяльністю, що сукупно є різновидами творчої діяльності. Також в зазначеному статуті розмежовують журналістів, які виконують свою діяльність у штаті чи поза штатом (але за замовленням суб'єктів медіа-сфери), а також таких, що є вільними журналістами.

Означене також має закріплення у Декларації принципів поведінки журналістів, яку було прийнято на II всевітньому Конгресі Міжнародної федерації журналістів (Бордо, 25–28 квітня 1954 р., зі змінами, внесені ними на 18-му всевітньому Конгресі Міжнародної федерації журналістів (Хельсінґфор, 2–6 червня 1986 р.) [23]. У ній визначено, що: «журналіст зобов'язаний подавати інформацію, посилаючись на факти, походження яких він (вона) знає; журналіст не має ігнорувати суттєву інформацію чи фальсифікувати документи; журналіст має робити все можливе, щоб виправити будь-яку опубліковану інформацію, що виявилася згубно неточною» [24]. Тобто журналіст лише відтворює інформацію, а не створює її.

Ми підтримуємо позицію того, що під впливом філологічних підходів до журналістики склалася міфологічна думка, що журналістська діяльність – це творчість (подібна до творчості письменника чи митця), але діяльність професійного журналіста розгортається в умовах конвєра колективного інформаційного виробництва [20].

Нагадаємо, що Закон України «Про медіа» скасував декілька законів, що регулювали професійну діяльність журналіста (які власне і визначали зміст та сутність цієї діяльності). Наприклад, у скасованому Законі України «Про інформаційні агентства» визначалось, що діяльність такого агентства – це збирання, обробка, творення, зберігання, підготовка інформації до поширення, випуск та розповсюдження інформаційної продукції. Випуск та розповсюдження інформаційними агентствами власної продукції з метою отримання прибутку є підприємницькою діяльністю [25]. Аналогічне визначення надавалось й у Законі України «Про друковані засоби масової інформації (пресу) в Україні» [10].

Загалом розрізняють такі жанри журналістики: новина (оприлюднюється факт), інтерв'ю (опитується особа), репортаж (описується подія), розслідування (висвітлюється проблема), аналітика (аналізуються і коментуються отриманні дані) [24].

Власне тому журналістська діяльність може розглядатися як різновид соціокультурної комунікації, тобто як «взаємодія між окремими членами суспільства і соціальними групами, яка спрямована на передачу інформації» [24]. Соціальна місія журналістики полягає у формуванні громадської думки та управлінні масовими емоціями. З точки зору суспільних інтересів, журналістика адаптує частину науково-практичного знання даних груп для сприйняття масовою свідомістю з метою прийняття іншими соціальними групами моделей поведінки, ідеології (культури, моралі, етики, естетики) та способів розвитку. Кінцевою метою й об'єктом діяльності ЗМІ у найширшому розумінні є суспільний процес, тобто реальна дійсність, інакше кажучи – життя у всьому його різноманітті. Безпосередніми учасниками життя є мільйони людей. До них, точніше до їх свідомості, звернені слово, звук і «картинка», створювані журналістами [20].

Тобто із вище зазначеного можна припустити, що до професійної діяльності журналіста відносяться наступні види діяльності: збирання, обробка, коментування, зберігання, підготовка інформації до поширення, випуск та розповсюдження інформаційної продукції з конкретною метою.

Відповідно, можемо узагальнити, що журналістом загалом є фізична особа, яка у штаті зареєстрованої медіа чи самостійно займається отриманням, збором, опрацюванням та поширенням інформації серед невизначеного кола осіб за допомогою будь-яких засобів масової комунікації.

Проведений аналіз також дозволяє виокремити професійну діяльність журналістів та незалежну. Зокрема професійною є вид соціальної діяльності, який передбачає професійну (фахову) реалізацію журналістської функції, яка на легальній (з отриманням документів дозвільного характеру, що засвідчують відповідний статус), оплатній основі задовольняє суспільну потребу в актуальній, об'єктивній, достовірній, точній та етично представленій інформації щодо важливих подій та явищ з метою формування у останніх узгодженої громадської думки в контексті її сприйняття.

Своєю чергою, незалежною діяльністю журналістів можна вбачати різновид соціальної діяльності, який безпосередньо пов'язаний з реалізацією журналістської функції, однак не потребує фаховості, як провідної ознаки підтвердження професіоналізму журналіста та обов'язковості отримання прибутку від її здійснення. Її специфіка детермінується відсутністю цензури (окрім власно встановленої) та прив'язки до конкретного суб'єкта у сфері медіа. Тобто журналісти вільні у питаннях обрання теми та інтерпретації її проблематики, не зобов'язані здійснювати поширення інформації систематично або регулярно, а також не підпадають під сферу дії законодавства, що встановлює механізми забезпечення професійної діяльності журналістів.

Однак для того, щоб їхня діяльність підпадала під сферу дії цього законодавства, на нашу думку, має бути запроваджений (функціонувати) публічний реєстр незалежних журналістів, відображення відомостей про яких свідчатиме про згоду останніх дотримуватися етичних правил та стандартів журналістської діяльності, нести відповідальність за порушення законодавства у сфері медіа.

Втім означена думка вимагає низки оптимізуючих змін чинного законодавства. З-поміж іншого доцільним є розробка та прийняття законопроекту, який враховуватиме діяльність як професійних журналістів, так і тих, що працюють незалежно від суб'єктів у сфері медіа. Наприклад, це може бути Закон України «Про захист журналістської діяльності», який визначатиме ознаки професійної, незалежної журналістської діяльності, правові та організаційні основи їхньої реалізації, а також механізми адміністративно-правового регулювання їх належного здійснення.

Висновки. На ряду зі саморегулюванням та співрегулюванням у сфері медіа органічно існує адміністративно-правове регулювання. Як його об'єктна складова професійна діяльність журналістів в Україні може бути схарактеризувати через два паралельних дискурси, зокрема в аспекті: (1) необхідності забезпечення владним впливом сукупності суспільних відносин, пов'язаних з поширенням в маси актуальної, об'єктивної, достовірної, точної та етично представлені інформації щодо важливих подій та явищ з метою формування у суспільстві узгодженої громадської думки через механізми забезпечувальної, дозвільної та контрольної-наглядової діяльності уповноважених державою осіб; (2) створення державою усіх необхідних умов та правових можливостей для відповідального виконання професійної журналістської діяльності, здатної задовольнити суспільний запит на інформацію.

Список використаних джерел:

1. Баконіна О. Роз'яснення щодо впровадження Закону «Про медіа». Liga, 2023. URL: https://jurliga.ligazakon.net/news/218586_rozysnennya-shchodo-vprovadzhennya-zakonu-pro-meda
2. Про медіа: Закон України від 13.12.2022 р. № 2849-IX. Верховна Рада України офіційний сайт. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2849-20#Text>
3. Прянїшнікова І.В. Адміністративно-правові засади взаємодії засобів масової інформації з органами Національної поліції під час запровадження правового режиму воєнного стану: дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.07. Науково-дослідний інститут публічного права, Київ, 2022. 223 с.
4. Про державну підтримку медіа, гарантії професійної діяльності та соціальний захист журналіста: Закон України від 23.09.1997 р. № 540/97-ВР. Верховна Рада України офіційний сайт. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/540/97-%D0%B2%D1%80#Text>
5. Сербін Д. Проблема визначення журналіста. Юрична Газета, 2023. URL: <https://yur-gazeta.com/publications/practice/insh/problematika-viznachennya-zhurnalista.html>
6. Головенко Р. Правовий статус блогерів в Україні: аналіз ІМІ. Інститут масової інформації, 2023. URL: <https://imi.org.ua/monitorings/pravovyj-status-blogeriv-v-ukrayini-analiz-imi-i53699>
7. Творчий. Словник онлайн, 2023. URL: <http://sum.in.ua/s/tvorchij>
8. Проект (р/к 336) Закону України Про захист професійної діяльності журналістів від 27.09.2012 № 11258. Лігакон, 2023. URL: <https://ips.ligazakon.net/document/JF8OQ00A?an=8>
9. Recommendation No. R (2000) 7 of the Committee of Ministers to member states on the right of journalists not to disclose their sources of information. Council of Europe, 2000. URL: https://search.coe.int/cm/Pages/result_details.aspx?ObjectId=09000016805e2fd2

